

כאלו), וישראל שאלו אותם מהם, בכל זאת לא מתו פטרי החמורים האלו, שהיו נצרכים לישראל לטעון המשאות, ועל כן צרה הקב"ה לפדות פטר חמור זכר לנס הזה.

והוסיף כ"ק אדמו"ר זצ"ל ואמר, דגם לפי הדין ניחא דלא מתו הבכורים האלו, דכיון שבני ישראל שאלו אותם מהמצרים וקבלו עליהם אחריות, הוי כשלהם (עיין פסחים ה' ע"ב).

והוסיף: ובני היקר הג"ר שמואל שמרי' שי' העיר, שגם לפי הגמרא (סנהדרין צ"א ע"א) שלקחו הכל ממצרים בתור שכר עבודה של ששים רבוא ששועבדו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה, ג"כ הוי של ישראל ע"כ.

★ ★

הגאון ר' זלמן סורוצקין זצ"ל בספרו אזנים לתורה פ"ר ויגש עה"פ שם (מ"ה כ"א): ויתן להם יוסף עגלות על פי פרעה וגו' כותב וז"ל: ביאתם למצרים, כמו יציאתם, היתה ע"פ פרעה, שלא באו עד שאמר להם פרעה: "ובאו אלי", ולא יצאו עד שאמר להם: "קומו צאו מתוך עמי" וכו'.

ומה כאן: "עשרה חמרים ונשאים משוב מצרים", אף שם: "אין לך כל או"א מישראל, שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונין מכספה וזהבה של מצרים" עכ"ד.

★ ★

בספר אוצר הידיעות (חלק ב' ע' צ') דן אי יש ענין שכר ועונש בבעלי חיים, וכותב: יש מחלוקת בראשונים אם שייך שכר ועונש בבע"ח, כמו שהובא ברמב"ם במו"נ (ח"ג פי"ז). ובאבן עזרא (בראשית פרק ט פסוק ה) כתב גם אדרשנו מיד כל חיה, שאצוה לאחרת שיהרגנה. וברמב"ן שם כתב ואין בחיה דעת שתיענש או תקבל שכר.

אמנם הרד"ק (מלכים א פרק יג פסוק כח) כתב והנה הראה לנו בזה גמול הצדיק וענשו כאח' בעולם הזה, וכן גמול החמור בעולם הזה לכבוד הנביא שרכב עליו, כי יש גמול ועונש בשאר בעלי חיים בעולם הזה בענין האדם כמו שכתבנו בפ"י תילים במזמור תהלה לדוד. וכוונתו למש"כ שם בתהלים (ע"ה פ' צדיק ה' בכל דרכיו) להביא ראיה מהגמ' חולין (סג, ב) ר"י כד הוי חזי שלך ששולה דגים מן הים היה אומר משפטיך תהום רבה.

בגמ': מה נשתנו פטרי חמורים וכו' שסייעו ישראל בעת יציאתם ממצרים וכו'.

ביאר רבינו החתם סופר זצ"ל בספרו עה"ת (פר' שמות) דלכאורה בפסוקים בפר' שמות ובפר' בא, מוזכרים רק בניכם ובנותיכם לגבי שאילת הכלים והשמלות ממצרים, ואיך נכנסו פטרי החמורים לענין זה, אלא י"ל שהמצריים היו משערים צורכי ישראל על פי שיעור חמשה פעמים ס' רבוא והשאלום, וזהו ושמתם על בניכם ובנותיכם לפי השיעור ההוא, אך בימי אפלה מתו ד' חלקים והמצרים לא ידעו זה, ולחד מ"ד א' מחמישי' או א' מחמש מאות עלו, א"כ אותו המותר הניחו על החמורים, לכן בפ' בא שכבר ה' אחר מכת חשך וכבר מתו, לא כתיב ושמתם על בניכם ובנותיכם עכ"ד ודפח"ח.

★ ★

בגמ': מה נשתנו פטרי חמורים וכו' שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים וכו'.

כתיב (שמות ט' ב'): הנה יד ה' הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן.

כתב הגאון ר' יעקב קמינצקי ז"ל בספרו אמת ליעקב (פר' וארא): נ"ל הטעם שסידר את המקנה בסדר זה, מפני שבקללה מתחילין מן הקטן (ברכות ס"א ע"ב), דהיינו הסוסים והחמורים שאין להם שום סימן טהרה, ואח"כ הגמל שהוא מעלה גרה, ואח"כ הבקר והצאן. והקדים הסוסים קודם החמורים משום שהחמור זכה אח"כ שנתקדש בבכורה.

וזה אין להקשות, דא"כ היה להקדימו אף לגמל, כלומר לאחרו לפרעניות, דהא משמע בפ"ק דבכורות (בגמ') כאן דזה זכו בזמן יציאת מצרים, אבל לא קודם לזה עכ"ד ודפח"ח.

★ ★

הרה"ח מו"ה ר' לייבל היינה ז"ל כותב בלקוטי יהודה: בגמ' כאן, תשעים חמורים וכו'. שמעתי מאת כ"ק אדמו"ר בעל האמרי אמת מגור זצ"ל שאמר (בזמן שהי' גר בפולני') שבהיותו בירושלים ראה בכתב יד, שבין החמורים האלו היו ג"כ בכורים (ואולי שכולם היו בכורים), ואף שבמכת בכורות מתו כל בכורי הבהמות של המצרים כדכ' (שמות י"א ה') וכל בכור בהמה, ואלו החמורים לובים בוודאי היו של מצרים (כי מנין היו לישראל חמורים חשובים